

teso ormai, come una sibilante corda.
Colpo alla nuca. —Anche tu finirai
così, dunque, —
sussurrai a me stesso, — continua a
giacera tranquillo.
Dalla pazienza fiorira la morte.

Der springt noch auf' — si udi sopra
di me.
Già si seccava sulle mie orecchie
sangue mescolato a fango.
(31 ottobre '44, Szentkiralyzabadja)

CZINKE FERENC

Istvánffy Gyula: Palóc népköltési gyűjtemény

Szeder Fábiánnak 1819-ben írott munkája¹ óta a jelenkorig több kutató foglalkozik a Borsod-, Gömör-, Nógrád-, Heves megye területén lakó népcsoporttal, a palócokkal. Viseletüket, szokásaikat, nyelvjárásukat, építkezésüket, művészetüket többen vizsgálták, s e kutatók munkája közül is kiemelkedő jelentőséggel bír Istvánffy Gyula munkássága.

Istvánffy 1890-ben a Mátraalján kezdte meg, ami később életének értelmét jelentette: a palóc etnikum tanulmányozását. Vizsgálódását a későbbiekben a borsodi és nógrádi területre is kiterjesztette. Szakfolyóiratokban, közleményekben, újságcikkekben s külön-külön kötetben számolt be végzett gyűjtéseiről. A Monarchiáról írott kötet sorozatban² 1900-ban már ő ír összefoglalást a palócokról. Később a Kisfaludy Társaság megbízásából a palóc népköltési gyűjteményhez kutat. Gyűjtőútjai során Dorogháza, Kisterenye és Nőtincs községekben is megfordult, aholis népmesét, népdalokat (katona- és szerelmi dalok) és betlehemes játékokat gyűjtött. Nógrád megyei gyűjtőútjai 1893 és 1900 között voltak.

A néprajz ekkor válik önálló tudományággá, ekkor alakul a Néprajzi Társaság, szakfolyóiratok indulnak.

Istvánffy a Néprajzi Társaságnak alakulásától kezdve tagja volt, s az Ethnographiának is első évfolyamától kezdve állandó munkatársa. Létrejön ekkor egy önálló, külön kutatógárda. Tagja, köztük Istvánffy is, saját költséjükön, időt, fáradságot nem kímélve járják be a falvakat, hogy megmentésük az utókor számára az ekkor már erősen pusztuló népi értékeinket.

Hogy Istvánffy sok-sok fáradságos gyűjtőútja, kutatása nem kevés, és nem kevésbé értékes eredménnyel jár, mutatja, hogy 1912-re népköltészetből is egy egész kötet állt készen. Kötetét ezidőtájt akarja megjelentetni, azonban az első világháború, majd a szerző halála miatt ez a munka nem jelenhetett meg. A sajtókész könyv évtizedekig hányódott, míg múzeumi gyűjteménybe került, majd a gyűjtő születésének 100. évfordulója alkalmából (1963) most a Hermann Ottó Múzeum közre adta.

A "Palóc népköltési gyűjtemény"-t Bogdál Ferenc rendezte sajtó alá. Bevezetőjében dr. Bogdál vázolja a gyűjtő életpályáját, nagyvonalakban ismerteti gyűjtési módszerét. Megállapítja, hogy Istvánffy gyűjtésében, munkái megszerkesztésében a kor tudományos színvonalán áll, sőt — különösen a palóc nagycsalád és a népi építkezés

vizsgálata területén — olyan jelenségeket is megfigyel, amelyek csak két évtizeddel későbbi kutatók eredményeiben mutathatók ki. Istvánffyknak bőven volt erre lehetősége, hiszen „... tele marokkal szedhette a vadvirágot olyan mezőkön, ahol előtte még nem járt senki” — mondotta Madarassy László, a Néprajzi Társaság főtitkára, majd így folytatta: „De akkoriban elszánás kellett ehhez is; és ha ő meg nem menti ezeket a veszendő kincseket, melyek nem voltak elzárva és — uramfia — mégsem kellett senkinek, csak egy szegény, szürke etnológusnak, ma már talán meg se volnának.” Istvánffy a néprajzi gyűjtésnek áldozta életét, az ő művei adtak ösztönzést a fiatalabb gárdának is, akik közül itt csak a legismertebbek nevét említem meg: Gyórfy István, Kóris Kálmán, Dala József és Herkely Károly. Istvánffy műveit a szakemberek és érdeklődők ma is haszonnal forgathatják.

A most megjelent kötet a bevezető tanulmány után felsorolja Istvánffy fontosabb kiadott munkáit, közzétett cikkeit, majd névnapj és ünnepnapj köszöntőket, adomákat, népdalokat — a palóc szellemi kultúra minden ágát felölelő anyagot közöl. Az anyag élénk tárja a palóc nép színes, szokásokban, dalban gazdag életét, egész gondolat- és érzésvilágát, jellegzetes nyelv- és érzésvilágát. Különösen értékes a kötetben levő 19, eddig nyomtatásban meg-

nem jelent népmese, melyek közül kettőt eredeti borsodi palóc nyelvjárársban lejegyezve adnak közre.

A szakkutatók számára Kiss Gabriella a mesékhez jegyzeteket is készített. A kiadványban olvasható idegen nyelvű kivonat a kötet használatát mások számára is megkönnyíti.

A kötet jelentőségét fokozza, hogy hiánypótló mű is: a századfordulótól mindezidáig nem készült a palócságról ilyen magas színvonalú munka. Jelentős továbbá azért is, mert egy mai gyűjtő számára összehasonlító anyagot ad, s a népi kultúrának olyan anyagát őrizi, mely időközben elveszett, vagy legalábbis ma már csak töredékeiben található meg.

A folkloristákon, néprajzosokon kívül a népműveléssel foglalkozó szakemberek, népi együttesek, műkedvelő csoportok is sokat meríthetnek a hiteles leírásokból: a friss, népi hangvételű dalokat, pohárköszöntőket, betlehemes és gyermekjátékokat, szép balladákat, grammatikus szokásokat felhasználhatják repertoárjuk szélesítésére.

Tóth Katalin

- 1 Szeder Fábíán: A palócokról. Tudományos Gyűjtemény. 1819 VI. 26—46.
- 2 Palócok. Az Osztrák Magyar Monarchia írásban és képben. Magyarországi VI. k. — Budapest, 1900 — 181—194. old.